

UZASADNIENIE

B. K. i A. K. wnieśli o ustalenie, że nie istnieje pomiędzy nimi a Bankiem (...) S.A. z siedzibą w W. stosunek prawny na podstawie umowy o kredyt hipoteczny nr (...) z 13 czerwca 2008 r. oraz o zasądzenie solidarnie na ich rzecz kosztów procesu, w tym kosztów zastępstwa procesowego, według norm przepisanych.

Bank (...) S.A. z siedzibą w W. wniósł o oddalenie powództwa w całości oraz zasądzenie na jego rzecz zwrotu kosztów postępowania, w tym kosztów zastępstwa procesowego, według norm przepisanych.

Wyrokiem z 27 kwietnia 2021 r. Sąd Okręgowy w Olsztynie oddalił powództwo (pkt. I); zasądził od powodów na rzecz pozwanego kwotę 10.817 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od dnia uprawomocnienia się wyroku do dnia zapłaty (pkt. II); nakazał ściągnąć od powodów na rzecz Skarbu Państwa – Sądu Okręgowego w Olsztynie kwotę 189,22 zł tytułem należności świadka zaliczkowo pokrytej przez Skarb Państwa (pkt. III).

Sąd ten ustalił, że strony 16 czerwca 2008 r. zawarły umowę kredytu hipotecznego nr (...) na kwotę 500.000 zł indeksowanego kursem (...), z przeznaczeniem środków na zakup domu i jego wykończenie. Indeksacja kredytu odbywała się według Tabeli Kursów Walut Obcych obowiązującej w Banku w dniu uruchomienia środków z kredytu (§ 2 ust. 2 umowy). Spłata kredytu miała być dokonywana w 480 miesięcznych ratach. Oprocentowanie kredytu było zmienne i stanowiło sumę stopy referencyjnej LIBOR 3M (...) oraz stałej marży Banku.

Zgodnie z § 7 ust. 1 umowy, kredytobiorcy zobowiązali się do spłaty kwoty kredytu w (...), ustalonej zgodnie z § 2 w złotych polskich z zastosowaniem kursu sprzedaży (...) obowiązującego w dniu płatności raty kredytu, zgodnie z Tabelą Kursów Walut Obcych Banku.

W § 11 ust. 1 strony zastrzegły, że w zakresie nieuregulowanym umową zastosowanie mają postanowienia regulaminu, stanowiącego integralną część umowy. Zgodnie z § 8 ust. 3 tego regulaminu w przypadku kredytu indeksowanego kursem waluty obcej kwota raty spłaty obliczana jest według kursu sprzedaży dewiz, obowiązującego w Banku na podstawie obowiązującej w Banku (...) z dnia spłaty. Z kolei zgodnie z § 8 ust. 4 regulaminu w przypadku kredytu indeksowanego kursem waluty obcej, kredytobiorca może zastrzec w umowie kredytu, że Bank będzie pobierał ratę spłaty z rachunku w walucie, do jakiej kredyt jest indeksowany, o ile rachunek ten jest dostępny w aktualnej ofercie Banku.

Powodowie spłacali kredyt w PLN do lutego 2013 r. Wnioskiem z 26 lutego 2013 r. zwrócili się o zmianę warunków umowy poprzez zmianę spłaty kredytu z PLN na (...). Dnia 4 marca 2013 r. zawarto aneks, na mocy którego powodowie mieli dokonywać spłaty pełnej lub częściowej kwoty kredytu w walucie (...). Od marca 2013 r. do chwili obecnej spłacają kredyt właśnie w takiej formie.

W oparciu o tak ustalony stan faktyczny sprawy Sąd ocenił roszczenie o ustalenie nieistnienia stosunku prawnego na podstawie umowy o kredyt hipoteczny za bezzasadne, przyjmując, że kwestionowana w pozwie umowa jest ważna i skuteczna.

Wskazując na treść art. 69 ust. 1 ustawy z 29 sierpnia 1997 r. Prawa bankowego (dalej: Pr. bank.) Sąd stwierdził, że zawarta przez strony umowa spełnia ustawowe wymogi umowy kredytu. Również mechanizm indeksacji jest dopuszczalny na gruncie art. 358¹ § 2 k.c. Umowy kredytów indeksowanych do waluty obcej mogły i nadal mogą funkcjonować w obrocie i same w sobie nie są sprzeczne z powszechnie obowiązującymi przepisami Pr. bank.

Odnosząc się do podniesionych w pozwie zarzutów dotyczących niedozwolonego charakteru poszczególnych postanowień umowy, Sąd zwrócił uwagę na zapisy § 2 ust. 2 i § 7 ust. 1 umowy oraz § 8 ust. 3 regulaminu i skonstatował, że bezspornie mechanizm (konkretny sposób) ustalania kursu nie został opisany w żaden sposób ani w umowie, ani

w regulaminie. Nie zdefiniowano jak powstaje tabela zawierająca te kursy, co oznacza, że pozwany miał swobodę w zakresie ustalania kursu waluty indeksacyjnej.

Zdaniem Sądu nie ulegało też wątpliwości, że umowa stron została zawarta na podstawie wzoru opracowanego i stosowanego przez Bank. Powodowie nie mogli negocjować ani kursu waluty, ani kształtu klauzul waloryzacyjnych.

Analizując transparentność zapisów umownych w zakresie zastosowanego tam mechanizmu indeksacji Sąd uznał, że nie były one wystarczająco jednoznaczne, zważywszy, że wskazywały na dwa rodzaje kursów – kurs kupna do ustalenia wysokości kredytu w (...) po jego wypłacie w walucie polskiej oraz kurs sprzedaży do ustalenia wysokości kolejnych rat spłaty w PLN i spłaty całego zadłużenia w przypadku wypowiedzenia.

Sąd – odwołując się do orzecznictwa Sądu Najwyższego – podkreślił przy tym, że tego typu klauzule waloryzacyjne z uwagi na pozostawienie bankom pola do arbitralnego działania i obarczenia kredytobiorców nieprzewidywalnym ryzykiem są sprzeczne z dobrymi obyczajami i rażąco naruszają interes konsumentów. Abuzywność postanowień umowy podlega przy tym badaniu na datę jej zawarcia.

W rezultacie Sąd uznał, że sporne zapisy umowne mają charakter niedozwolony w rozumieniu art. 385¹ k.c. Jednocześnie wskazał, że brak określenia kursów wymiany i możliwości uzupełnienia umowy w tym zakresie mógłby skutkować koniecznością wyeliminowania z umowy całego mechanizmu indeksacji, który jawił się w całości jako sprzeczny z dobrymi obyczajami i rażąco naruszający interesy kredytobiorców. Niemniej orzeczenie w tym zakresie stanowiłoby – zdaniem Sądu – wyjście poza granice żądania powodów. Domagali się oni bowiem wyłącznie ustalenia nieważności umowy powołując się na klauzule niedozwolone, nie wnosili natomiast o ustalenie bezskuteczności poszczególnych zapisów umowy w stosunku do nich.

Sąd nie zaakceptował też stanowiska powodów, że uznanie poszczególnych postanowień za niedozwolone skutkuje brakiem możliwości wykonania umowy i koniecznością uznania jej za nieważną od daty jej zawarcia. Nawet bowiem w przypadku eliminacji klauzul abuzywnych umowa w dalszym ciągu nadaje się do wykonania, bo zachowane zostają elementy zasadnicze dla niej istotne. Z uwagi na sposób określenia oprocentowania wyrażonego w walucie (...), to jest marża i LIBOR 3 miesięczny dla (...), zachowany zostaje element odpłatności umowy kredytu, a ustalone raty stałe w PLN pozwalają się wyodrębnić. Eliminacyjny skutek pominięcia klauzul abuzywnych, przy zastosowanych zapisach umownych w dalszym ciągu pozwala na wykonywanie umowy.

W ocenie Sądu same klauzule indeksacyjne nie zmieniają istoty umowy kredytu w jej podstawowym zakresie. Ich usunięcie zmienia treść umowy ale w omawianej konstrukcji nie wpływa na jej zasadniczą istotę, jaką jest udzielenie kredytu w PLN. Podobnie jak przy odsetkach maksymalnych przewidujących stosowanie ich nawet gdy strony wprowadziły odsetki wyższe.

Dodatkowo Sąd wskazał, że wobec pierwotnej wady umowy, aneks zawarty w 2013 r. nie mógł wyrzeć zamierzonego skutku. Skoro mechanizm indeksacji został w praktyce od początku uznany za bezskuteczny, to nie mogła skutecznie sanować go kolejna blankietowa umowa, zawarta w warunkach braku świadomości kredytobiorców, co do istoty pierwotnej wadliwości rozwiązań uznanych za abuzywne.

Z uwagi na powyższe Sąd oddalił roszczenie powodów jako pozbawione podstaw faktycznych i prawnych.

O kosztach procesu rozstrzygnął na podstawie art. 98 k.p.c. i § 2 pkt 7 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych.

Wobec przegranej powodów w całości Sąd obciążył ich obowiązkiem zwrotu kwoty 189,22 zł tytułem należności za stawiennictwo świadka, którą tymczasowo poniósł Skarb Państwa.

Apelację od tego wyroku wnieśli powodowie zaskarżając go w całości i zarzucając mu:

1) naruszenie art. 58 § 1 i 2 k.c. w zw. z art. 353¹ k.c. i art. 385¹ k.c. poprzez ich błędną wykładnię i niezastosowanie, w sytuacji gdy postanowienia umowy o kredyt hipoteczny zawierały zapisy sprzeczne z art. 385¹ k.c. oraz z zasadami współzycia społecznego w zakresie mechanizmu ustalania kursu złotego do (...) pozostawiając to tylko w gestii pozwanego Banku, ustalania różnych kursów sprzedaży i zakupu tych walut, narzucenie ubezpieczenia niskiego wkładu własnego wobec konsumenta naruszając w ten sposób zasadę swobody umów co w konsekwencji prowadzi do nieważności umowy;

2) naruszenie art. 58 § 1 i 2 k.c. i art. 65 k.c. w zw. z art. 6 ust. 1 dyrektywy Rady 93/13 EWG poprzez błędną wykładnię i niezastosowanie ze względu na nie wzięcie pod uwagę woli stron, które zawarły umowę o kredyt hipoteczny indeksowany do (...) pozwalającej na zastosowanie wskaźnika referencyjnego LIBOR oraz interpretacji powołanej dyrektywy dokonanej przez (...) stanowiącej, że przy rozstrzyganiu sporów pomiędzy konsumentami a bankami na podstawie art. 6 dyrektywy sąd może przyjąć zgodnie z prawem krajowym, że umowa o kredyt hipoteczny indeksowany do waluty obcej nie może nadal obowiązywać po usunięciu niektórych warunków, gdyż ich usunięcie spowodowałoby zmianę charakteru głównego umowy, a ponadto utrzymanie niedozwolonych klauzul zależy od woli konsumenta, przy czym w niniejszej sprawie powodowie żądają stwierdzenia nieważności całej umowy, natomiast pozwany twierdzi, że umowa nie zawiera postanowień niedozwolonych;

3) naruszenie art. 487 § 2 k.c. w zw. z art. 58 § 2 k.c. poprzez ich niezastosowanie do oceny rozkładu ryzyka walutowego w umowie, w tym zastosowania różnych kursów sprzedaży i kupna walut co skutkowało nieuznaniem umowy za sprzeczną z zasadami współzycia społecznego i w konsekwencji za nieważną;

4) naruszenie art. 385¹ k.c. i art. 353¹ k.c. poprzez uznanie, że zamieszczenie w umowie postanowień w zakresie mechanizmu indeksacji samo w sobie nie narusza przepisów prawa, podczas gdy brak jednoznaczności tego mechanizmu wynika z niewskazania w umowie zasad ustalania kursu, zastosowania do indeksacji nieprawidłowych rodzajów kursu, narażenia powodów na nieograniczone ryzyko kursowe bez jednoczesnego poinformowania ich o tym;

5) naruszenie art. 58 § 2 k.c. poprzez uznanie, że po wyeliminowaniu niedozwolonych postanowień w zakresie indeksacji walut umowa może nadal obowiązywać ze wskaźnikiem referencyjnym LIBOR w sytuacji, gdy byłoby to rażąco niesprawiedliwe w stosunku do konsumentów, którzy od początku zaciągnęli kredyt w złotych polskich i stosuje się wtedy stawkę WIBOR podwyższającą oprocentowanie rat kredytu i salda a obecnie art. 29 i 36 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) z 8 czerwca 2016 r. w sprawie indeksów stosowanych jako wskaźniki referencyjne w instrumentach finansowych (...) dopuszczają stosowanie wskaźnika LIBOR tylko dla 5 walut: dolara amerykańskiego, euro, franka szwajcarskiego, funta brytyjskiego i jena japońskiego;

6) naruszenie art. 58 § 3 k.c. w zw. z art. 65 k.c. poprzez uznanie, że po wyeliminowaniu postanowień nieuczciwych z umowy w pozostałej części jest ona ważna, podczas gdy z okoliczności sprawy wynika, że bez postanowień dotkniętych nieważnością umowa nie zostałaby zawarta.

W oparciu o powyższe zarzuty powodowie wnieśli o zmianę zaskarżonego wyroku i stwierdzenie nieważności całej umowy oraz zasądzenie solidarnie na ich rzecz zwrotu kosztów procesu za obie instancje, w tym kosztów zastępstwa procesowego, według norm przepisanych.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja powodów jest zasadna.

Sąd Apelacyjny podziela i przyjmuje za własne ustalenia faktyczne Sądu pierwszej instancji, jako że znajdują one oparcie w zebranych w sprawie materiale dowodowym, a nadto nie stanowią przedmiotu zarzutów apelacyjnych. Na tle prawidłowo ustalonego stanu faktycznego sprawy, dzieląc zawarte w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku rozważania prawne o abuzywności wymienionych w pozwie klauzul umownych (zob. np. Sąd Najwyższy w uchwale z

28 kwietnia 2022 r., III CZP 40/22), Sąd Apelacyjny czyni je elementem własnej argumentacji. Nie ma zatem powodu ponownego aprobowanego przytaczania ich w tym miejscu.

Sąd Apelacyjny wyraża jednak odmienną ocenę prawną co do możliwości dalszego wykonywania takiej umowy - po wyeliminowaniu z niej niedozwolonych zapisów. Zdaniem Sądu odwoławczego umowa w tak zmienionym kształcie nie może się ostać, a co za tym idzie – zachodzą podstawy do stwierdzenia, że strony nie są już związane ważnym i skutecznym węzłem obligacyjnym. Wprawdzie w apelacji powodowie sformułowali żądanie odbiegające pojęciowo od tego, które zawarli w petitum pozwu domagając się obecnie stwierdzenia nieważności umowy (podczas gdy pierwotnie żądali ustalenia nieistnienia stosunku prawnego), tym niemniej Sąd Apelacyjny nie dostrzegł przeszkód, by orzec zgodnie z żądaniem pozwu. Nie ulega bowiem wątpliwości, że żądanie stwierdzenia nieważności umowy mieści się w zakresie żądania ustalenia nieistnienia stosunku prawnego, a podstawą prawną obu roszczeń jest art. 189 k.p.c. Stwierdzenie nieważności umowy powoduje, że łączący strony na jej podstawie stosunek prawny przestaje istnieć. Stąd też, Sąd Apelacyjny doszedł do przekonania, że używana przez powodów terminologia nie oznacza w istocie jakościowej zmiany powództwa ale stanowi jedynie jego doprecyzowanie.

Przede wszystkim podkreślenia wymaga, że jakkolwiek sankcja bezskuteczności dotyczy tylko tych postanowień umownych, które są niedozwolone, co niekiedy – po ich wyeliminowaniu – pozwala utrzymać zawiązany stosunek prawny, to w realiach niniejszej sprawy nie jest to możliwe. Wbrew odmiennym zapatrywaniom Sądu Okręgowego eliminacja klauzul waloryzacyjnych w sposób radykalny zmienia treść umowy, zważywszy że mechanizm indeksacji (co już zostało przesądzone w orzecznictwie) stanowi główne świadczenie stron w umowie kredytu. Zakres jakiego dotyczy przewidziana w art. 385¹ § 1 k.c. sankcja niezwiązania, jest na tyle istotny, że trudno uznać, by umowa mogła być kontynuowana bez spornych zapisów. Strony niewątpliwie zawarły umowę o tzw. kredyt indeksowany udzielony w PLN, gdzie wysokość rat kapitałowo-odsetkowych miała być określana kursem sprzedaży (...) obowiązującym w Banku w chwili spłaty, zgodnie z tabelą kursową Banku (§ 7 ust. 1 umowy). Wyeliminowanie obecnie tego zapisu – czyni niemożliwym określenie wysokości świadczeń kredytobiorców. Po usunięciu ww. klauzuli oraz klauzuli zredagowanej w § 2 ust. 2, w umowie pozostaje jedynie zapis, że kwota kredytu wynosi 500.000 zł (w § 2 ust. 1), co w żaden sposób nie odpowiada minimum normatywnemu z art. 69 Pr. bank., który jako essentialia negotii umowy kredytu wymienia m.in. wysokość spłat poszczególnych rat kapitałowo-odsetkowych. Wyeliminowanie klauzuli przeliczeniowej powoduje również to, że przy zastosowaniu mechanizmu indeksacji nie jest możliwe ustalenie rzeczywistej kwoty zadłużenia. Jak bowiem powszechnie wskazuje się w orzecznictwie, m.in. w powołanych wyżej judykatach, w polskim prawie brak jest przepisu o charakterze dyspozytywnym, którym można byłoby zastąpić wyeliminowane z umowy postanowienia abuzywne. Nie jest nim w szczególności przepis art. 358 § 2 k.c. Nie jest tak z racji późniejszego od daty zawarcia umowy wejścia w życie tej regulacji, lecz dlatego, że udzielony kredyt był kredytem złotowym i w takiej walucie miała następować spłata. W orzecznictwie wskazuje się także powszechnie, że umowy nie można uzupełnić korzystając z regulacji art. 65 § 1 i 2 k.c. oraz art. 56 k.c., co wobec funkcjonujących w obrocie licznych judykatów Sądu Najwyższego i sądów powszechnych nie wymaga już szerszego rozwinięcia.

To z kolei – w świetle wiodącego obecnie orzecznictwa Sądu Najwyższego oraz (...) uprawnia wniosek, że wskutek abuzywności zawarta umowa jest nieważna (zob. wyroki (...) z 14 marca 2019 r., C-118/17 pkt 52 oraz z 3 października 2019 r., C-260/18 pkt 44, a także wyroki Sądu Najwyższego z 22 stycznia 2016 r., I CSK 1049/14 i z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18 oraz ostatnio wydane postanowienie Sądu Najwyższego z 23 czerwca 2022 r., I CSK 2815/22 odmawiające przyjęcia skargi kasacyjnej banku do rozpoznania).

Wbrew zapatrywaniom Sądu Okręgowego nie jest możliwe przekształcenie takiej umowy w umowę o kredyt złotowy z oprocentowaniem LIBOR, co znajduje potwierdzenie także w wypowiedziach Sądu Najwyższego (zob. wspomniany wyrok z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18 oraz wyrok Sądu Najwyższego z dnia 13 kwietnia 2022 r., (...) 15/22). Również wyeliminowanie ryzyka kursowego charakterystycznego dla umowy kredytu indeksowanego do waluty obcej i uzasadniającego powiązanie oprocentowania ze stawką LIBOR stanowi ingerencję w treść umowy równoznaczną z przekształceniem jej w umowę o istocie i charakterze odbiegającym od zgodnego zamiaru stron (zob. wyroki SN z dnia 22 stycznia 2016 r., I CSK 1049/14, powołany już wyrok z dnia 11 grudnia 2019 r., (...) i przywoływane tam wyroki (...))

Wykonywaniu takiej umowy bezpośrednio w walucie PLN sprzeciwia się także fakt, że nie można oddzielać klauzuli waloryzacyjnej od stawki referencyjnej LIBOR i traktować tych zapisów jako autonomicznych postanowień umowy. Nie ulega wątpliwości, że to właśnie konsekwencją zastosowania klauzuli waloryzacyjnej we frankach szwajcarskich było zastosowanie stawki LIBOR przy wyliczeniu oprocentowania kredytu. W realiach niniejszej sprawy uprawniony jest zatem wniosek, że stawka LIBOR jest nierozdzielnie powiązana z klauzulą waloryzacyjną w (...), a co za tym idzie - usunięcie tej klauzuli jako abuzywnej skutkuje usunięciem również stawki LIBOR z umowy, co tylko dodatkowo potwierdza przyjęcie upadku całej umowy.

W tym stanie rzeczy Sąd Apelacyjny orzekł jak w sentencji na podstawie art. 386 § 1 k.p.c.

Zmiana zaskarżonego wyroku co do meritum skutkowałą zmianą zawartego w nim rozstrzygnięcia o kosztach procesu. Zważywszy na wynik sporu (wygrana powodów w 100%), całością tych kosztów należało obciążyć pozwanego - na podstawie art. 98 § 1 i 3 k.p.c. oraz w oparciu o § 2 pkt. 7 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie. Na koszty te złożyło się wynagrodzenie pełnomocnika (10.800 zł) i opłata od pozwu (1.000 zł).

Wynik postępowania nakazywał w analogiczny sposób rozliczyć koszty sądowe w postaci należności za stawiennictwo świadka (art. 113 ust. 1 ustawy z 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych).

Z uwagi na fakt, że roszczenie powodów zostało tylko doprecyzowane w postępowaniu apelacyjnym, zbędnym było czynienie rozważań nad roszczeniem w kształcie sformułowanym w apelacji, stąd też postępowanie apelacyjne w tej części podlegało umorzeniu (art. 355 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c.)

Mając na względzie charakter dochodzonego roszczenia (ustalenie nieistnienia stosunku prawnego) jako bezprzedmiotowy ocenić należało zgłoszony przez stronę pozwaną zarzut zatrzymania. Nie ma w tym postępowaniu roszczenia, któremu zarzut ten można by przeciwstawić.

Zważywszy na rezultat postępowania odwoławczego, gdzie apelacja powodów została uwzględniona, o kosztach tego postępowania rozstrzygnięto na mocy art. 98 § 1 i 3 k.p.c. w zw. z art. 108 § 1 k.p.c. oraz w oparciu o § 2 pkt 7 w zw. z § 10 ust. 1 pkt 2 ww. rozporządzenia. Na koszty te złożyło się wynagrodzenie pełnomocnika (8.100 zł) oraz opłata od apelacji (1.000 zł).

(...)